

## JERUZALÉMSKÁ BIBLE: PŘEKLADOVÁ POZNÁMKA K MARKOVI 7,31

*Miroslav Pacifik Matějka OFMCap.*

**THE JERUSALEM BIBLE: INTERPRETATIVE REMARK ON MARK 7:31** The author evaluates Catholic tradition of the biblical translation developed up to now after the World War Two and compares it with the new Czech edition of The Jerusalem Bible, prepared by care of Mr. and Mrs. Halas accompanied with a large collective of co-workers. After a general overview of the existing Catholic translations of the Bible, author analyses of one chosen verses from the New Testament, by which he illustrates, in comparison to other translations of the Bible, his critical attitude to the qualities of this new Bible translation of The Jerusalem Bible. Compared to The Jerusalem Bible wording, proposed analysis based on a linguistic and literature-geographical survey brings an alternative reading of the text of Mark 7:31.

Začátkem roku 2010 se v distribuční síti konečně objevil dlouhá léta očekávaný překladatelský počín projektu Jeruzalémské bible, přeložené z francouzštiny podle druhého celkového vydání z roku 1973. Tento počín je výsledkem práce Jeruzalémské biblické školy vedené řeholním řádem bratří dominikánů, která se v Jeruzalémě od roku 1890 věnuje studiu a výzkumu na poli biblické filologie, historie a archeologie. Počínaje rokem 1992 začaly i v češtině v edici Krystal OP vycházet jednotlivé svazky tohoto monumentálního díla, které v roce 2008 bylo završeno sedmnáctým svazkem.<sup>1</sup>

Patřím k těm, kteří se od studentských let, v době vydání prvního svazku, dlouhá léta těšili na konečné jednosvazkové vydání, které je po dlouhých sedmdesáti čtyřech letech od vydání třídílné katolické Bible České ThDr. Jana Hejčla prvním pokoncilním katolickým českým vydáním celé Bible a troufám si tvrdit, že vůbec prvním českým katolickým vydáním celé Bible, které vychází nikoli z latiny (s pouhým přihlédnutím k originálním jazykům), ale přímo z originálních jazyků. Na místě je jistě nezbytné připomenout také dílo ThDr. Václava Bognera, který se pokusil samostatně přeložit celý Starý zákon, avšak ve zdárném dokončení mu v roce

<sup>1</sup> Srov. *Jeruzalémská bible. Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou*, Kostelní Vydří: Krystal OP & Karmelitánské nakladatelství, 2009, Předmluva, s. 11.

1988 zabránila smrt, takže kniha žalmů již zásluhou ThDr. Jana Matějky vyšla až posmrtně v roce 1995. I tak ale vzniklo dílo, které je v podstatě až dodnes s malými úpravami užíváno jako katolický liturgický překlad, i když nepřeloženy zůstaly všechny knihy historické a z knih rozjímavých vyšel jen první a třetí svazek, takže nepřeložena zůstala kromě historických knih (Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Jozue, Soudců, Rút, První a Druhá Samuelova, První a Druhá Královská, První a Druhá Letopisů, Ezdráš, Nehemiáš, Ester, První a Druhá Makabejská) také malá část knih mudroslovných neboli rozjímavých (tj. Tobiáš a Júdit). Protože však touto neúplností došlo k nekonzistenci stávajících katolických liturgických mešních textů, rozhodla se skupina katolických biblistů, jmenovitě Jaroslava Brože, Josefa Hřebíka, Petra Chalupy, Pavla Jartyma, Mlady Mikulicové a Ladislava Tichého, vyplnit tuto mezeru a první vlaštvou pokračujících snah o vytvoření vědecky korektního a přitom čtivého českého katolického překladu, vycházejícího přímo z originálních jazyků a založeného na jazykových a pojmových tradicích tzv. liturgického překladu, je tak svazek Pentateuchu vydaný roku 2006 v Českém karmelitánském nakladatelství.<sup>2</sup>

Nezbytné je také připomenout mezi katolíky široce užívaný Český ekumenický překlad Bible – Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih), který v návaznosti na Český ekumenický překlad z roku 1979, schválený i pro katolíky roku 1985, vyšel roku 1993 v přepracované podobě doplněn o deuterokanonické knihy. Zde však nutno poznamenat, že katolická strana byla na projektu zastoupena pouze dvěma (či snad třemi) z třiceti osmi překladatelů, takže se spíše než o ekumenický projekt jedná o cenné vstřícné gesto Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy, tehdy ještě Komenského evangelické bohoslovecké fakulty, která v době zahájení projektu v roce 1960 byla na tak velké dílo lépe personálně připravena.

Z poválečných pokusů o katolický kritický překlad Nového zákona by asi bylo vhodné zmínit překlad Rudolfa Cola z roku 1947 a překlad Ondřeje Petru z roku 1969. Technické možnosti autorů však v té době byly i přes jejich erudovanost značně omezené, a proto tyto překlady nemohou snést srovnání s posledním počinem Jeruzalémské bible.

Jeruzalémská bible je dílem manželů Halasových a širokého kolektivu odborných korektorů. K překladu lze vznést i některé námitky. Jakkoli je jednosvazková Jeruzalémská bible dílem pečlivě provedeným i co do

<sup>2</sup> Jaroslav Brož a kol. (eds.), *Pentateuch (Pět knih Mojžíšových). Český katolický překlad*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.

vnějšího vzhledu (vázaná v kůži, se zlatou ořízkou, se zářezy a značkami pro názvy knih), v některých ohledech je pro mě v oblasti Nového zákona spíše zklamáním, protože poznámky většinou nejsou ani tak věcně výkladové jako spíše překladové, a tak se zdá, že poněkud zaostávají za jinými novějšími vydáními Jeruzalémské bible, která je nejvíce ceněna právě kvůli nim. Dalším drobným nedostatkem české edice je fakt, že se nejedná o samostatnou edici Jeruzalémské bible, která ve francouzské i anglické mutaci vychází nejen z hebrejštiny, říšské aramejštiny a řečtiny, ale na nejistě zachovaných místech textu přihlíží též syrštině, koptštině, etiopštině a dalším starým textovým svědectvím. V případě české mutace Jeruzalémské bible se však jedná spíše o pouhý překlad z francouzštiny, u kterého pohled do originálních jazyků nemá zásadní vliv na znění textu, ale slouží jen jako kontrola při pochybnostech o správnosti překladu z francouzštiny. Dokonce se místy zdá, jako by text Nového zákona byl do jisté míry poplatný i současnému katolickému liturgickému překladu s jeho někdy až úsměvnými překladovými chybami.

Rád bych se na tomto místě zastavil zvláště u textu Evangelia podle svatého Marka, kapitola sedmá, verš třicátý první, ke kterému velmi překvapivě chybí jakákoli překladová nebo výkladová poznámka.

Daný text v kritickém vydání řeckého Nového zákona<sup>3</sup> (BNT) zní takto: *Καὶ πάλιν ἐξελθὼν ἐκ τῶν ὀρίων Τύρον ἦλθεν διὰ Σιδῶνος εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας ἀνὰ μέσον τῶν ὀρίων Δεκαπόλεος* (*kai pάλin exelthón ek tón horión Týrú êlthen dia Sidónos eis tén thalassan tés Galilaias ana meson tón horión Dekapoleós*). Jeruzalémská bible (ČJB) ve své české edici text překládá takto: *Vracel se z tyrského území a šel přes Sidon územím Desetiměstí ke Galilejskému moři*. Pro srovnání, současný liturgický překlad, tj. ČLP,<sup>4</sup> překládá takto: *Ježíš odešel z tyrského kraje a šel přes Sidon územím Desetiměstí ke Galilejskému moři*. Francouzská předloha (FBJ)<sup>5</sup> zní: *S'en retournant du territoire de Tyr, il vint par Sidon vers la mer de Galilée, à travers le territoire de la Décapole* (tj. doslova: *Vraceje se z území Tyru, přišel přes Sidon směrem ke Galilejskému moři, napříč územím Desetiměstí*). Její novější anglická mutace (NJB)<sup>6</sup> zní takto: *Returning from the territory of Tyre, he went by way of Sidon towards the*

<sup>3</sup> Eberhard Nestle – Kurt Aland, *Novum Testamentum Graece*, 27. ed., Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1993.

<sup>4</sup> *Lekcionář III. Feriální lekcionář pro liturgické mezidobí od 1. do 17. týdne*, Kostelní Vydří: Liturgický institut v Praze v Karmelitánském nakladatelství, 2019.

<sup>5</sup> *Bible de Jérusalem*, Paris: Editions Cerf, 1973.

<sup>6</sup> *New Jerusalem Bible*, Doubleday: Random House Inc., 1985.

*Lake of Galilee, right through the Decapolis territory* (tj. doslova: Vraceje se z území Tyru, šel Sidonskou cestou směrem ke Galilejskému jezeru, přímo přes území Desetiměstí).

Za zmínku stojí i starodávný aramejský překlad Pešitta (PHA):

וַיֵּשֶׁב וַיֵּצֵא מִגְּבוּל צוּר וַיְצִידוּן וַיָּבֵא אֶל-יָם הַגָּלִיל (tj. doslova: Znovu vyšel Ježíš z hranice Tyru a Sionu a přišel ke Galilejskému moři na hranici Desetiměstí). Významným svědkem se mi navzdory jeho malé starobylosti jeví také klasický Delitzschův překlad Nového zákona (DLZ), do biblické hebrejštiny<sup>7</sup> přeložený z Elzevierovy Bible z roku 1624 (*textus receptus*): וַיֵּשֶׁב וַיֵּצֵא מִגְּבוּל צוּר וַיְצִידוּן וַיָּבֵא אֶל-יָם הַגָּלִיל (tj. doslova: A vraceje se vyšel z hranice Tyru a Sidonu a přišel ke Galilejskému moři doprostřed hranice Desetiměstí). Za zmínku stojí i fakt, že k opačnému čtení se kloní dokonce i nová Vulgáta (NOV),<sup>8</sup> která by měla být autoritativním textem pro řešení překladových problémů liturgických lekcionářů, avšak jak patrně z citace, v tomto případě tomu tak není. Její text zní: *Et iterum exiens de finibus Tyri venit per Sidonem ad mare Galilaeae inter medios fines Decapoleos* (tj. doslova: A znovu vycházej z hranic Tyru přišel přes Sidon ke Galilejskému moři doprostřed hranic Desetiměstí). Pro úplnost zde uvedu i české novější překlady. Především kvalitní kompromisní text Českého ekumenického překladu (ČEP):<sup>9</sup> *Ježíš se vrátil z území Týru a šel přes Sidón k jezeru Galilejskému územím Dekapole.* A jako poslední moderní svědectví uvedu text Českého studijního překladu Bible (ČSP),<sup>10</sup> o kterém se osobně domnívám, že svými kvalitami předstihuje i ČEP: *Ježíš odešel z území Týru a šel opět přes Sidón ke Galilejskému moři středem území Dekapole.* Zmíním ještě lidově populární překlad Bible pro 21. století (B21), který je však spíše než vědeckým překladem populárně naučnou literaturou: *Ježíš pak odešel z týrského kraje, prošel Sidon a přes území Dekapole dorazil ke Galilejskému jezeru.*

Když to tedy shrneme, statistika citovaných překladů je následující. Pro lokaci na východním břehu Genezaretského jezera se rozhodly (ČJB), (FBJ), (NJB), (ČEP), (ČLP), (ČSP), PHA, B21. Text šesti z těchto osmi texto-

<sup>7</sup> F. Delitzsch, ספרי הברית החדשה נעתקים מלשון יון ללשון עברית, The Bible Society in Israel, 1977.

<sup>8</sup> *Nova Vulgata. Bibliorum Sacrorum Editio*, Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 1986.

<sup>9</sup> *Bible. Pismo svatě Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih). Český ekumenický překlad*, Praha: Česká biblická společnost, 1993.

<sup>10</sup> *Bible. Český studijní překlad*, Praha: Nakladatelství KMS, 2009.

vých svědectví uvedených zde v závorce připouští však i výklad, že Ježíš k jezeru pouze mířil, ale při uzdravení hluchoněmého se ještě mohl nacházet uprostřed území Desetiměstí. V každém případě je ale zřejmé, že už v následující perikopě v Markovi 8,1 je Ježíš skutečně na břehu Genezaretského jezera. Pro výslovnou lokaci doprostřed území Desetiměstí se rozhodla vlastně jen NOV. Přesto se domnívám, že tento překlad BNT je jediný správný.

Při této hypotéze se opírám mimo jiné o komentář papežského poradce pro otázky Nového zákona prof. Ermenegilda Manicardiho, který danému tématu zasvětil svou doktorskou práci na Papežském biblickém institutu.<sup>11</sup> Podle E. Manicardiho se Ježíš v daném verši 7,31 nachází v τὰ ὄρια della Decapoli, tj. v kraji Desetiměstí.<sup>12</sup> Dále vysvětluje: Galilejské moře není ještě zmiňováno jako místo, na které Ježíš nyní přichází, ale jako směr, kterým se ubírá jeho cesta. Lokalizace, která je v pozadí veršů 7,32–37, je spíše: «in pieno territorio della Decapoli», tj. zcela na území Desetiměstí.<sup>13</sup> A konečně ve druhé části své práce činí tento autor závěr: kontext Markova evangelia vyžaduje přesun Ježíše do pohanských oblastí Desetiměstí, které tvoří jasný protiklad k předchozímu odmítnutí v Nazaretu svého dětství (6,1–6) i ze strany farizejů příšlých za ním z Jeruzaléma (7,1–23). Pohané připravení na jeho příchod hlásáním uzdraveného posedlého (5,18–20) ho přijali s nadšením a dostalo se mu tam jistého uznání (7,36–37). Ježíšova cesta do těchto oblastí přitom není cestou misijní, o čemž svědčí i jeho snaha zůstat skryt během pobytu v oblasti Týru. Cesta ukazuje, že Ježíš měl určité kontakty s pohany a neodmítal jim ani poskytnout přiměřenou pomoc (7,24b–30).<sup>14</sup>

Z tohoto hlediska tedy pohyb z dnešního Libanonu (Týrus a Sidón) přes Jordánsko (Desetiměstí) na východní břeh Genezaretského jezera je sice zeměpisně možný, avšak nepravděpodobný. Je třeba si uvědomit, že Ježíšova cesta vede napříč aramejsky mluvícími územími, kde mu lidé dobře rozuměli. O tom, že zde mluvil aramejsky, svědčí mimo jiné závěr studované perikopy, kde uzdravuje hluchoněmého aramejským slovem »Effatha«, které je zachyceno a přeloženo i v řeckém textu a v původním tvaru zní: ⲉⲩⲑⲁⲧⲏⲁ. (etpataḥ), tj. 2. os. sg. pasivního imperativu (kmen

<sup>11</sup> Ermenegildo Manicardi, *Il Cammino di Gesù nel Vangelo di Marco*, Roma: Editrice Pontificio Istituto Biblico (Analecta Biblica: 96), 1981, 2003.

<sup>12</sup> Manicardi, *cit. dilo*, s. 17.

<sup>13</sup> Tamtéž, s. 31.

<sup>14</sup> Tamtéž, s. 95–96.

*ethpaal*): »otevři se«. <sup>15</sup> Zdá se, že znalost jiného jazyka přinejmenším v prvních 14 kapitolách nebyla při Ježíšově působení nutná, čímž ovšem není vyloučena případná znalost řečtiny potřebné pro komunikaci s Pilátem nebo s římským setníkem (pokud ovšem nebyl přítomen tlumočník). Ježíš i Josef velmi pravděpodobně řecky alespoň na základní úrovni uměli, protože v prvních třiceti letech života velmi pravděpodobně vykonávali tesařské práce a přijímali zakázky také v ryze helénistickém velkoměstě Sepphoris, které leželo kousek od jejich galilejského domova.

Co se týká naší studované věty, je třeba dobře analyzovat použité předložky: Zvláštní pozornost patří předložce »εις«, která znamená nejen »do«, »na«, »k«, ale také »směrem k« (viz např. Lk 9,16). <sup>16</sup> V našem případě tedy jde Ježíš přes Sidón od západu směrem ke Galilejskému jezeru, které ovšem obejde svrchu a pokračuje kolem něj dále směrem »ἀνα μέσον«, tedy doprostřed oblasti Desetiměstí. Předložka »ἀνα« pak znamená »vzhůru na« a obrat »ἀνα μέσον« pak »mezi« jako odpověď na otázku »kam?«, <sup>17</sup> tedy mezi deset měst tvořících jakousi obchodní unii. Jestliže však Ježíš okolo jezera procházel již po cestě, nezdá se, že by toto jezero bylo cílem jeho cesty. Jak jsem citoval již výše, Ježíš měl dobrý důvod, aby si tuto oblast zvolil přímo jako dílčí cíl svých cest. Podle itineráře Markova evangelia je pravděpodobné, že Ježíš se nakonec k jezeru vrátil, a uskutečnil tak záměr naznačený již ve verši 7,31. Nicméně je třeba vzít v úvahu, že verš 8,1 předpokládá, že mezi uzdravením hluchoněmého a nasycením čtyř tisíců už uplynula určitá doba.

Vyprávění v 8,1 totiž začíná slovy: Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις (tj. za oněch dnů) a podobně jako v 1,9 a 13,24 naznačuje navázání na předchozí děj po určité bližší neurčené době. V daném kontextu Ježíšovo slovo v 8,2 prozrazuje, že již uplynulo několik dní »již tři dny jsou se mnou«. Rovněž příslovce πάλιν (tj. opět) v 8,1 staví toto shromáždění do kontrastu s touhou po tomto neznámém cizinci, která se projevuje ve verších 7,24–37 (srov. také 7,24b a snad i 7,37a). Jestliže předtím údaj εις τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας (tj. ke Galilejskému moři) (7,31) naznačoval směr cesty,

<sup>15</sup> Srov. J. Payne Smith, *A Compendious Syriac Dictionary*, Eugene: Wipf and Stock Publishers, 1999, s. 470.

<sup>16</sup> Srov. F. Wilbur Gingrich – Frederick W. Danker, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, second edition, Chicago: University of Chicago Press, 1979, heslo εις.

<sup>17</sup> Srov. Ladislav Tichý, *Slovník Novozákonní řečtiny*, Olomouc: nakladatelství Burget, 2001.

která vrcholí ve verších 7,32–37 epizodou v Desetiměstí, nyní se vyprávění v 8,1–9 vrací na břehy jezera, o čemž svědčí i zmínka o opětovném vstupu na loď: πάλιν ἐμβὰς (tj. znovu vstoupiv) (8,13).<sup>18</sup>

Když tedy shrneme předchozí úvahy, lze snad mít za to, že vhodnější překlad daného verše v ČJB by mohl znít: *Vracel se z tyrského území a šel přes Sidon směrem ke Galilejskému moři na území Desetiměstí.*

---

<sup>18</sup> Srov. Manicardi, *cit. dilo*, s. 31.